

לכה את עמבתי

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תקה
ערש"ק פרשת פנחס ה'תשע"ה

יסוד טענותיהם של בנות צלפחד

המשכת קדושה או העלאת הגשמיות

בגדר כל שהוא בפגימת אבני מזבח ומקדש

מדוע אין לומר "אין לי מזל"?

אור
החסידות

פְּתַח הַדָּבָר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת פנחס, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תקו), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רכבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים נאמרו הביאורים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנוזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונוזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החפידות

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה
ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב חיים דוד (ברי"ג) וילהלם, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב,
הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

תוכן העניינים

ה. מקרא אני דורש.....

מענת בנות צלפחד: השופט כל הארץ לא יעשה משפט

מדוע האריכו בנות צלפחד במהות חטא אביהן? / מה"ת שחוטא שלא החטיא זכאי לירושת הארץ? / חלוקת "באי הארץ" היא כירושת "יוצאי מצרים" ביאור פרטי טענותיהן של בנות צלפחד

(עי' לקומי שיחות ח"ח עמ' 171 ואילך)

ט. פנינים.....

עיונים וביאורים קצרים

י. יינה של תורה.....

עבודה ברת קיימא - האיד?

מדוע דווקא פנחס זכה שירשו בניו גדולתו ולא משה? / פעולת פנחס ע"י תשובה מה שפעל משה ע"י תפלה / להמשיך אור הקדושה, או להעלות ולעדן את הגשמיות / מדוע זכה פנחס שעלה גופו בסערה השמימה? / עבודת ה' שיש לה קיום / נצחיות עבודתו של פנחס / להשפיע גם "מחוץ" לתחום הקדושה

(עי' לקומי שיחות ח"ח עמ' 344 ואילך)

יז. פנינים.....

דרוש ואגדה

יח. חידושי סוגיות.....

בגדר כל שהוא בפגימת אבני מזבח ומקדש

יחלק בדברי הרמב"ם בין דין אבן שנפגמה קודם שנבנית במזבח לבין אחר שנבנית; יחקור בגדר דין כל שהוא בפגימה, אי הוי שיעור חיובי דמדה הכי קטנה או דליכא בזה שום שיעור, עפ"י יבאר ככפתור ופרח החילוק הנ"ל

(עי' 'הלכות בית הבחירה להרמב"ם עם חידושים וביאורים' סי' ה)

כ. תורת חיים.....

מזן המיצר אל המרחב

כח. דרכי החסידות.....

הנהגות המחנך והתנהגותו

מקרא אני הורש

טענת בנות צלפחד: השופט כל הארץ לא יעשה משפט

מדוע האריכו בנות צלפחד במהות חטא אביהן? / מה"ת שחוטא שלא החטיא זכאי לירושת הארץ? / חלוקת "באי הארץ" היא כירושת "יוצאי מצרים" ביאור פרטי טענותיהן של בנות צלפחד

בפרשתנו מסופר (כו, ג-ד) על טענת בנות צלפחד ודרישתן לקבל את חלק אביהן בארץ ישראל: "אבינו מת במדבר, והוא לא היה בתוך העדה הנועדים על ה' בעדת קרח, כי בחטאו מת ובנים לא היו לו. למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו, כי אין לו בן, תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו".

ועל מה שאמרר "כי בחטאו מת" – פירש רש"י: "לפי שהיו באות לומר 'בחטאו מת', נזקקו לומר לא בחטא מתלוננים ולא בעדת קרח שהצו על הקב"ה, אלא בחטאו לבדו מת, ולא החטיא את אחרים עמו".

[וממשיך רש"י ומפרש חטאו של צלפחד – שחטא בא' מהחטאים הנוכרים בפ' שלח: "רבי עקיבא אומר: מקושש עצים היה, ורבי שמעון אומר: מן המעפילים היה". וכבר נתבאר ב' שיטות אלו באר היטב במדור זה בש"פ שלח השתא].

ולפום ריהטא נראה, וכן הבינו במפרשי רש"י (ראה רא"ם. נחלת יעקב. ועוד), שטענת בנות צלפחד היתה כך:

בשלמא אם אבינו היה חוטא באחד מהחטאים שהזכירו – "מתלוננים" או "עדת

קורח" – אז היה מובן שהפסיד לגמרי חלקו בארץ, משום ש"מי שהחטיא את הרבים גם בניו נענשים. ולכן המרגלים ועדת קרח שהחטיאו את הרבים, גם בניהם נענשו, שלא נטלו חלק אביהם בארץ ישראל" (לשון באר בשדה על רש"י כאן). אבל כיון שחטא בחטא פרטי, "בחטאו לבדו מת" – ולא החטיא את אחרים עמו", הרי גם אם נגזר דינו למיתה, אין טעם שבני משפחתו יפסידו חלקו בארץ!

אמנם סברא זו אינה מבוררת דיה. דלכאורה, לא מצינו ב"פשוטו של מקרא" חילוק זה שדוקא מי שהחטיא את אחרים, נפסד חלקו בארץ לגמרי, ואילו מי שחטא לבדו אינו מפסיד חלקו. מהיכן אפוא למדוהו בנות צלפחד?

עוד צריך ביאור: אם כל כוונת בנות צלפחד הייתה לומר שאביהן לא היה "מחטיא את אחרים", היה להן לומר בפירוש ובקיצור: "בחטאו לבדו מת"! ולמה הוצרכו להאריך ולפרט?

ב. והנה, בעצם טענת הירושה של בנות צלפחד – "למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו כי אין לו בן, תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו" (וראה רש"י כז, ז ד"ה נתון תתן: "חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים") – האריכו המפרשים ותמהו (ויסודם בסוגיית הגמ' ב"ב קיח, א), כדלהלן:

נחלקו רבותינו אם חלוקת הארץ הייתה "ליוצאי מצרים", או "לבאי הארץ". כלומר: האם חלקו את הארץ לפי מניין יוצאי מצרים, אלא שכיון שהם מתו במדבר, בניהם קיבלו את חלקם – או שחילקו את הארץ לפי מניין באי הארץ – אלו שנכנסו לארץ בפועל. ומדברי רש"י בפירושו עה"ת (פרשתנו כו, נה) עולה, שהוא לומד כהשיטה ש"לבאי הארץ נתחלקה הארץ".

ומעתה אינו מובן מה רצונן של בנות צלפחד? הרי מכיוון שאביהן אינו בכלל "באי הארץ" שוב אין לו חלק בארץ! ואמנם, אם היה לו בן זכר שהיה נכנס לארץ, היה בן זה מקבל חלק בארץ – (אך לא בזכות אביו צלפחד, אלא) בזכות עצמו. ועתה שאין בן, וצלפחד עצמו אינו קיים – איזה מקום יש לטעון "למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו כי אין לו בן"?!

ג. וביאור העניין בדרך הפשט – דרכו של רש"י בפירושו עה"ת (לביאור הענין בדרך ההלכה – ראה במפרשי הש"ס ב"ב שם ובמפרשי המקרא כאן. ואכמ"ל):

לפני שיצאו ישראל ממצרים, הבטיח להם הקב"ה "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים... והבאתי אתכם אל הארץ... ונתתי אותה לכם מורשה" גו' (וארא ו, ו-ח). והיינו, שהייתה הבטחה על נתינת ארץ ישראל ליוצאי מצרים. ורק לאחר שחטאו והתלוננו – בעקבות דברי המרגלים – ודברו כנגד הכניסה לארץ ישראל, הענישם הקב"ה "מדה כנגד

מדה" – "כאשר דברתם באזני בן אעשה לכם" (שלה יד, כח) – והפסידו יוצאי מצרים את הזכות להיכנס לארץ ישראל. ואעפ"כ, לא ניטלה מהם לגמרי הזכות בארץ ישראל, אלא הזכות שלהם עברה – כמו שאמר להם הקב"ה (שם, לא) – ל"טפכם", בניהם של יוצאי מצרים, שהם נכנסו לארץ וקבלו את זכות אבותיהם שמתו במדבר.

ומעתה מסתבר לומר, שגם לשיטה – שכמותה נקט רש"י כנ"ל – ש"לבאי הארץ נתחלקה הארץ", הנה זה גופא הוי מצד שהם הטף והיורשים של יוצאי מצרים.

וזהו שטענו בנות צלפחד שהזכות של אביהם בארץ – מכח הבטחת הקב"ה ליוצאי מצרים – צריכה היא להינתן להן, בנותיו, כשם שזכות שאר יוצאי מצרים עברה זכותם לבניהם. כי סברו בנות צלפחד, שזה ששאר הנשים והבנות בישראל לא קיבלו חלק בארץ, הוא מכיון שאחיהן הם היורשים של זכות אבותיהם, ואין לבת ירושה במקום הבן – אך כיון שצלפחד מת במדבר ו"אין לו בן", הרי הן היורשות של אביהן ובמילא מגיע להן חלק בארץ.

ד. אלא שעדיין לא נתבאר מנין למדו בנות צלפחד סברא זו (שזה ששאר הבנות לא קיבלו חלק בארץ הוא בגלל שיש להן אחים היורשים במקומן)? למה לא העלו על דעתן שהבנות הופקעו מעיקרא מכלל הזכות בארץ (כשם שהאנשים הפחותים מגיל עשרים לא קיבלו חלק בארץ)?!

ולבאר זה הקדימו בנות צלפחד ופירשו את חטא אביהן – "והוא לא היה בתוך העדה הנועדים על ה' בעדת קורח כי בחטאו מת", והיינו שהוא לא היה "בחטא מתלוננים ולא בעדת קרח" (כפירוש רש"י):

בשלמא אם צלפחד היה מת בגלל שחטא בדיבור כנגד הכניסה לארץ ישראל – אז היה אפשר להבין שכיוון ו"אין לו בן", הרי הפסיד את חלקו בארץ לגמרי, באופן שאפילו יוצאי חלציו לא יקבלו חלק זה נוכשם שהיה במתי מדבר אחרים, שמתו בלי בנים או שבניהם היו פחותים מגיל עשרים בעת הכניסה לארץ – שהפסידו חלקם בארץ ללא תקנה].

אך כיון שצלפחד לא חטא בחטא השייך לארץ ישראל

– כי לא היה "בחטא מתלוננים" (כפירוש הרמב"ן מועתק "מתאוננים". אבל צע"ג בזה, ואולי הוא טעות הדפוס), שהכוונה בזה למה שכתוב בהמשך לחטא המרגלים (שלה יד, ב ואילך): "ויאזנו על משה ועל אהרן כל בני ישראל ויאמרו אליהם כל העדה . . . ולמה ה' מביא אותנו אל הארץ הזאת", שהעם התלוננו בענין הכניסה לארץ ישראל.

וכמו כן לא היה ב"עדת קורח שהצו על הקב"ה", כי גם בעדת קורח מצינו טענה בענין ארץ ישראל, שהרי דתן ואבירם אמרו "אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאותנו" (קרח טז, יד), וענין זה פעלו על כל עדת קורח –

אלא מיתתו במדבר היתה תוצאה של חטא אחר, ענין פרטי ("בחטאו מת"), הרי אין כל טעם שיפסיד גמורי את חלקו בארץ ישראל, באופן שאפילו יוצאי חלציו לא יקבלו חלק זה!

ומכיון שאי אפשר לומר ש"השופט כל הארץ לא יעשה משפט" (ראה וירא יח, כה), הרי בהכרח – טענו בנות צלפחד – שבכזה מצב נשאר לאביהן זכות בארץ, כאחד מיוצאי מצרים שלהם הובטחה הארץ. וכיון ש"אין לו בן", הרי עכ"פ צריכה זכות זו להינתן להבנות.

ה. העולה מכל הנ"ל, שעיקר כוונת בנות צלפחד באומרן ב"חטאו מת", היא להדגיש שלא מת בחטאים השייכים לארץ ישראל, אלא בגלל חטא אחר, ולכן אין סיבה שיפסיד את חלקו בארץ ישראל. אלא לרווחא דמילתא הוסיפו ואמרו "בחטאו צבדו ולא החטיא את אחרים עמו" (כלשון רש"י) – כי ירושת הארץ שייכת גם לקיום כל המצוות (כמפורש במקרא: פ' אחרי יח, כד-כח. קדושים כ, כב-כד. פ' בחקותי. ועוד), ולכן אמרו שגם בחטא שאינו תלונה על ארץ ישראל לא החטיא את אחרים עמו, שעל ידי זה תגדל הטענה "למה יגרע שם אבינו".

[ועוד זאת: מצד כיבוד אב הוצרכו להקטין את חטאו של אביהן כל כמה שאפשר].

אך עדיין יש לדקדק: למה הוצרכו להאריך ולשלוף "והוא לא היה גוי"? הרי היו יכולים לומר באופן חיובי וקצר במה חטא – או שהיה "מקושש עצים" או שהיה "מן המעפילים" (כסיום דברי רש"י כאן. וכמשנ"ת באריכות במדורנו לש"פ שלח שנה זו, עיי"ש) – ואז היה מובן מעצמו שאין טעם שיפסיד חלקו בארץ!

וי"ל בפשטות, שמצד כיבוד אב לא היה מתאים שיאמרו בפירוש את חטא אביהן [שהוא חילל שבת, או שהיה מן המעפילים שהמרו את פי משה] – ובפרט שדבריהן היו "לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאים וכל העדה" (פרשתנו כז, ב), והיה בזה משום בזיון לאביהן – ולכן לא היתה להן ברירה אלא לומר בסגנון ארוך: "והוא לא היה בתוך העדה גוי".

[ומה שסוף סוף אמרו בפירוש "בחטאו מת" – כי גם לולי דבריהן היה מובן שכיון שמת בוודאי חטא (כי סתם המתים אז היו בחטא וגזירת מרגלים. ומדברי רש"י בפ' תשא ל, טז משמע שלא היו מתים אז אלא על ידי החטא), כך שאמירתן זו אין בה חידוש ואין בה סתירה לכיבוד אב].

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

מכרותיהם" (ויחי מט, ד). וא"כ דווקא מעשהו היה ביטוי למדת האכזריות. שבמקום למנוע את המגפה שמשתוללת בעם ישראל מפני חטאיהם, עושה זמרי מעשה למנועם מתשובה, ואין לך אכזריות גדולה מזו.

(ניפ לקושי שיהות ח"ח עמ" 160 ואילך)

"מועד מיוחד" בקרבן תמיד

את קרבני לחמי לאשי נ' תשמרו להקריב לי במועדו

במועדו - בכל יום הוא מועד התמידים (כה, ב. רש"י)

הקשו המפרשים (רא"ם, ג"א, ועוד) מה מוסיף רש"י בפירושו, הרי להלן בכתוב מפורש יוצא ש"שנים ליום עולה תמיד"?!

ויש לכאור זה:

פירוש הפשוט של "מועד" הוא "מועד המיוחד שקבעתי לך" (רש"י וירא יח, יד), והיינו, שבתיבה זו בא הכתוב לקבוע זמן מיוחד לעניין שעליו מדובר.

וא"כ נשאלת השאלה, מה פשר תיבת "במועדו" בנוגע לקרבן תמיד, הרי אין לפרש שבא הכתוב לקבוע את הזמן בו צריך להקריב את הקרבן במשך היום, שהרי ענין זה מפורש לקמן "את הכבש אחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים". ואם לקבוע את ה"מועד המיוחד" להקריב קרבן זה, הרי לכאורה אין זה שייך בנדוד, שהרי הקרבן הוא "קרבן תמיד", ומקריבים אותו בכ"ז יום, וממילא אין יום "מיוחד" לקרבן זה?

וזהו מה שמחדש רש"י, שהא גופא בא הכתוב ללמדנו, שלמרות שבפשטות נראה שאין יום קבוע לקרבן תמיד כי מקריבים אותו "תמיד", הרי האמת היא שגדר הקרבן הוא ש"בכל יום הוא מועד התמידים", שכל יום ויום בפני עצמו הוא "מועד מיוחד" להקריב את הקרבן ביום ההוא, ובמילא בא הכתוב לקבוע את ה"מועד" לקרבן תמיד, שהוא "בכל יום" בפני עצמו.

[וראה במקור הדברים, שמביא את הנפק"מ להלכה, בנוגע לדין "עבר יומו בטל קרבנו", ע"ש אריכות השקו"ט בזה].

(ניפ לקושי שיהות ח"ח עמ" 182 ואילך)

אכזריות באצטלא של חסד

ושם איש ישראל המוכה גו' זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני

במקום שיחס את הצדיק לשבח יחס את הרשע לגנאי (כה, יד. רש"י)

במפרשי רש"י (ראה גור ארי, צידה לדרך, ועוד) הקשו: וכי מהו הגנאי לזמרי בזה שהיה "נשיא בית אב לשמעוני", ואיך רואים כאן ש"יחס את הרשע לגנאי"?

ויש לומר הביאור בזה:

לעיל על הפסוק "פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן", פירש רש"י: "שהיו השבטים מבזין אותו, הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לע"ז, והרג נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן". והיינו, שהשבטים טענו על פנחס, שזה שהרג "נשיא שבט מישראל" אין זה מפני קנאותו לקיים ציווי ה' אלא מפני שהיה בו טבע האכזריות שירש מ"אבי אמו" ש"פיטם עגלים לע"ז" (שפיטום עגלים רק כדי לשחטם הוא מעשה אכזרי ביותר), וטבע אכזריות זו ירש פנחס, ולכן הרג את זמרי.

יתר על כן הדגישו השבטים, שפנחס ניצל טבעו זה, כדי להרוג "נשיא שבט בישראל". ובוזה הם ביטאו את הניגוד - לכאורה - בין פנחס לזמרי. שהרי זמרי היה "נשיא שבט" שתפקידו לדאוג לצרכי כל השבט שלו, ועד שמעשהו של זמרי היה לשם הצלת שבטו, כמו שפירש רש"י לעיל (בלק כה, ו) שבעת ש"נתקבצו שבטו של שמעון אצל זמרי כו" ואמרו לו אנו נידונין למיתה כו" אזי "ויקרב את המדינית". ונמצא, שזמרי היה איש חסד ביותר, ואותו הרג פנחס מצד טבע אכזריותו.

ובזה ש"יחסו אחר אהרן" השיב הקב"ה על טענת השבטים שמעשהו זה של פנחס בא מפני היותו "בן אהרן", שהיה "רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה" (רש"י חוקת כ, כט). ודווקא מפני שירש פנחס טבע זה, והי' איש החסד, לכן נתעורר לעשות שלום בין ישראל והקב"ה, ו"השיב את חמתי מעל בני ישראל".

ו"במקום שיחס את הצדיק לשבח יחס את הרשע לגנאי", שגם זמרי, אף שמעשהו נראה כמעשה חסד, הנה באמת לא בא אליו מעשה זה אלא מפני היותו מזרע שמעון, שעליו אומרת התורה "כלי חמס

יינה של תורה

עבודה ברת קיימא – האיך?

מדוע דווקא פנחס זכה שירשו בניו גדולתו ולא משה? / פעולת פנחס ע"י תשובה מה שפעל משה ע"י תפלה / להמשיך אור הקדושה, או להעלות ולעדרן את הגשמיות / מדוע זכה פנחס שעלה גופו בסערה השמימה? / עבודת ה' שיש לה קיום / נצחיות עבודתו של פנחס / להשפיע גם "מחוץ" לתחום הקדושה

מדוע דווקא פנחס זכה שירשו בניו גדולתו ולא משה?

בשכר נפלא זכה פנחס על אשר "השיב את חמתי מעל בני ישראל"¹. בריש פרשתנו מבטיחו הקב"ה, שיזכה בכהונה הוא ובניו אחריו עד עולם, "והיתה לו ולבניו אחריו ברית כהונת עולם".

מתנה זו שקיבל פנחס, שימשיכו בניו אחריו את תפקידו ומעלתו ויהיו כהנים, זכות רמה ונישאה היא, וכפי שמצינו בפרשתנו גופא שמשה רבנו נתאוה גם הוא למעלה זו, דאיתא במדרש² על בקשת משה "יפקוד ה' . . איש על העדה"³, "אמר משה הרי השעה שאתבע את צרכי . . בדין הוא שיירשו בני את כבודי", היינו שרצונו של משה היה שיהא הנשיא הבא אחריו אחד מבניו.

ומה ייפלא אפוא, אשר הקב"ה סירב לבקשה זו משה רבנו לא זכה להעביר גדולתו

(1) ריש פרשתנו כה, יא-יג.

(2) תנחומא פרשתנו יא. במדבר רבה פכ"א, יד. פרש"י עה"פ (ושם: גדולתי).

(3) פרשתנו כז, טז.

לקראת שבת

יא

"לזרעו אחריו" כפנחס, והקב"ה ציווהו "קח לך את יהושע בן נון".⁴ לא בניו של משה ירשו את תפקידו אלא תלמידו.

והלא הטעם שזכה פנחס להעביר כהונתו לזרעו אחריו, הוא בזכות שהגן על בני"ה והצילם מעונש לאחר החטא דבנות מדין.⁵ והרי משה רבנו עמד והשיב חמתו של הקב"ה כמה וכמה פעמים: "ויחל משה את פני ה' . . . וינחם ה' על הרעה"⁶ – לאחר חטא העגל, "ויתפלל משה אל ה' ותשקע האש"⁷ – לאחר חטא המתאוננים, ויאמר משה . . . ויאמר ה' סלחתי כדבריך"⁸ – בחטא המרגלים.

ולא זו בלבד שלא נתן לו הקב"ה שכרו ברית עולם לזרעו אחריו, אלא עוד זאת שגם כשעמד משה וביקש זאת בפירושו, סירב הקב"ה לבקשתו. והדברים תמוהים מאוד.

ויש לבאר זה ע"פ ביאור מהות עבודתו של פנחס, ולעומת זאת עבודת משה, שפעלו כפרת בני ישראל כל אחד על פי דרכו. ומזה נמשך ההפרש בקבלת השכר, מידה כנגד מידה, כל אחד על פי אופן עבודתו.

פעולת פנחס ע"י תשובה מה שפעל משה ע"י תפלה

כאשר בא פנחס לכפר על חטא החמור דבנות מדין, הנה לא מצינו שפנה אל הקב"ה בתפילה שיסלח לבני ישראל, אלא מסר נפשו בפועל וקינא את קנאת ה'.

וכיצד הביאה "קנאה" זו לכפר על בני"ה – הנה מספר הכתוב "בקנאו את קנאתי בתוכם", וכוונת הוספה זו היא שהפעולה שפעל פנחס לא הייתה רק הענשת החוטאים, שמזה לבד עדיין לא באה הכפרה, אלא שקנאתו הייתה בתוך בני ישראל, שבמעשהו עורר את שאר בני ישראל לשוב מחטאם. ותשובה זו שעשו בני ישראל ע"י פנחס, היא היא שעל ידה נפעל "ויכפר על בני ישראל", וכמאמר רבותינו ז"ל בנוגע לפנחס "שעשה שישראל יעשו תשובה"⁹.

אבל משה רבנו דרך אחרת הייתה עימו. משה, בחטא העגל וכיוצא, עמד מיד בתפילה ודרישה לקב"ה שיסלח לעם ישראל על חטאם, מבלי אשר יעוררם לשוב בתשובה.

(4) שם יח.

(5) דמלשון הפסוק "השיב את חמתי מעל בני ישראל גו' ולא כליתי את בני ישראל בחמתי" משמע שאת השכר קיבל פנחס על כך שהציל את בני"ה, ו"בקנאו את קנאתי" הוא רק הדרך והאמצעי שבו "השיב את חמתי". והיינו, שאת השכר קיבל על אשר הקנאות הביאה להשבת החימה, ולא מפני הקנאות עצמה.

(6) שמות לב, יא-יד.

(7) במדבר יא, ב.

(8) במדבר יד, יג-כ.

(9) פדר"א פמ"ז (כגי' הרד"ל).

פעולת משה הייתה שונה מפעולת פנחס: במעשה מדין חזרו ישראל בתשובה ותשובת ישראל פעלה את סליחת הקב"ה, ואילו אצל משה היה הסדר שהתפלל מיד להקב"ה ופעל להעביר הגזירה מעל בני ישראל.

וסיבת החילוק באופן כפרתם על ישראל, הרי היא נעוצה בחילוק עיקרי בדרך עבודת ה' של משה ופנחס, בהמשכת קדושתו של הקב"ה על עצמם ועל בני ישראל, שכל אחד דרכו אחרת באופני עבודת השי"ת.

להמשיך אור הקדושה, או להעלות ולעדר את הגשמיות

העולם השפל מצד עצמו הוא גם ומנגד לכל דבר שבקדושה, ואינו מוכשר לגילוי אור ה' עליו, וזהו תפקידם של ישראל, שהם הממשיכים אור הקדושה והרוחניות בעולם הזה הגשמי והנחות. והמשכת הקדושה הלזו, נפעלת באחד משני פנים, הנקראים בספרי חסידות "המשכה מלמעלה למטה" ו"העלאה מלמטה למעלה". וביאור אופנים אלו:

"מלמעלה למטה" – יש אשר עבודת האדם היא לגלות אורות נעלים והשפעות קדושות, ולהמשיכם למטה. וכאשר מתגלים אורות אלו, הרי האור דוחה את החושך ואת הרע, ואין גסות העולם השפל מפריעה לאדם, כי נדחית היא ממילא ומעצמה מפני גילוי אור השכינה.

והיינו, שבעבודה זו, אין האדם לוחם עם גסות העולם השפל ומנסה להעלותו לקדושה, אלא עיקר עבודת האדם היא לגלות את אור השכינה, ואור זה דוחה את החושך שבאדם, שמסתלק ממילא מפני האור הנעלה.

וכמבואר בס' תניא קדישא¹⁰, שכאשר השי"ת מאיר על הנשמה ומסייע על ידה במלחמתה בתאוות הגוף, הרי אז אין האדם צריך להילחם ולהיאבק ברע, אלא גילוי אור ה' וקדושתו פועל שמסתלק הרע ממילא, כדרך שהחושך נדחה מפני האור מאליו וללא מלחמה.

ומובא על זה משל בסה"ק¹¹ מ"מלך גדול מאוד שכולם מתבטלים ממנו, ואינו צריך למלחמה כלל, דמצד גדולת שמו שנשמע למרחוק גם באיים הרחוקים, מתבטלים כולם אליו ונמשכים אליו".

והוא הנקרא דרך העבודה "מלמעלה למטה": אין האדם מזכך את החומר והגשמיות ומכשירו להיות ראוי לקבל אור הקדושה, אלא עבודתו היא לגלות קדושת השכינה מלמעלה למטה, והגשמיות והגסות שלמטה נדחית ממילא מפני אורו ית'.

(10) פרק י"ב.

(11) ספר המאמרים תרנ"ט ע' קעד. וראה שם באורך בביאור ענין זה דעבודה בדרך גילוי מלמעלה, לעומת עבודת האדם למטה הממשכת גילוי אור מלמעלה.

"מלמטה למעלה" – ומאידך, ישנו סדר העבודה "מלמטה למעלה", והיינו שאין עיקר עבודת האדם לגלות את אור השכינה, כי אם עבודתו היא להיחלם עם גסות לבו ותאוותיו, לנצחם ולהכניעם, עד שפועל הוא שגם גופו הגשמי ותאוות לבו יתעלו ויזדככו, ויהיו כלים ראויים לקבל אור קדושתו של הקב"ה.

וכדוגמת עבודת התפילה אשר "שעת צלותא שעת קרבא"¹² – שזמן התפילה הוא זמן המלחמה עם היצר, "ביגיעת הנפש ויגיעת בשר להתכונן בגדולת ה' . . . ולהוציא מלבו הרצונות זרות דנפש הבהמית, עד שיהיה לו רק רצון אחד לאביו שבשמים, שכל זה הוא על ידי מלחמה גדולה עם היצר"¹³.

שבעבודה באופן זה, הנה עבודתו היא לזכך ולעדן את גופו ונפשו, ואזי נעשה הוא מוכן וראוי שימושך עליו אור השי"ת, שירגיש קרבת וקדושת ה'. ועבודה זו היא "מלמטה למעלה" – שמזכך את גופו ולבו שיתעלו "מלמטה למעלה" להיות כלים ראויים לקדושתו ית'.

מדוע זכה פנחס שעלה גופו בסערה השמימה?

והנה שתי דרכים הללו, הן הם אופני הנהגתם של פנחס ומשה.

משה דרך עבודתו היא "מלמעלה למטה", מהותו של משה היא התורה, והתורה היא "תורה אור". יהודי לומד תורה, והיא מאירה את נפשו וגופו, ודוחה משם את חושך העניינים הבלתי רצויים שבנפשו. אין היהודי צריך להיאבק עם הרע שבו אלא כדרך שהאור דוחה את החושך ממילא, כך התורה מאירה ומזככת הנפש בלא מלחמה והתעסקות עם הרע.

ועל כן בבואו להסיר רוע הגזירה, הנה בחר משה בדרך זאת, אשר פעל אצל השי"ת שימחל לישראל גם לפני ששבו בתשובה. כי אופן עבודתו לא הייתה להעלות ולזכך את האדם השפל, אלא עבודתו הייתה להמשיך את הארת השי"ת מלמעלה, ואור זה יאיר את חשכת הרע מעצמו, גם אם אין האדם ראוי ולא שב בתשובה, כי אור השכינה דוחה את הרע ממילא, וכפי שנתבאר.

ואילו פנחס, עבד עבודתו בדרך "מלמטה למעלה" – בירוך וזיכוך הגוף והעולם הגשמי שיהא ראוי ומוכן לקבל אור קדושתו ית'. וכידוע אשר "פנחס זה אליהו"¹⁴, ומבואר בספרים¹⁵ שאלהיו עיקר עבודתו הייתה בבירור וזיכוך גופו הגשמי, וכל כך

12) זוהר, הובא בלקוטי תורה ריש פרשת תצא, ובכ"מ. וראה זהר ח"א רמ, ב; ח"ג רמג, א.

13) לקוטי תורה (לבעל התניא) בלק עב, א.

14) תרגום יונתן לשמות ו, יח; זהר ח"ב קצ, א; פרדר"א פמ"ז; ילקוט שמעוני ר"פ פנחס. ועוד.

15) ראה בזה בספר המאמרים יו"ט של ר"ה תרס"ו ע' קנח ואילך. ובמקומות שנשמנו שם.

נתעלה ונזדכך גופו עד שגופו עלה בסערה השמימה¹⁶, מה שלא מצינו אפילו אצל משה. וטעם הדבר, שפנחס זה אליהו עבד וזיכך את גופו עד כדי כך שנתקדש הגוף בקדושה נעלית מאוד, עד שנעשה דומה לגוף המלאך, והיה יכול לעלות למעלה, אבל משה שעיקר עבודתו הייתה לא בכיורו הגוף אלא בהמשכת הקדושה, הרי גופו נותר בגשמיותו, ולא נתעלה כ"כ, ולכן נקבר בעבר הירדן ולא עלה השמימה.

וכיון שעבודתו של פנחס הייתה עבודה עם הגוף והעולם, זיכוכם ועידונם, על כן בבואו לכפר על בני ישראל הלך ג"כ בדרך זו. ולכן לא עמד מיד לבקש מהקב"ה מחילה, אלא הלך וקינא קנאתו בתוך בני ישראל, ובכך עורר אותם לתשובה, ומששבו בני ישראל, ונעשו ראויים לכפרה, הרי נענה השי"ת לתשובתם והסיר את חמתו מעל בני ישראל.

עבודת ה' שיש לה קיום

תוצאתה של העבודה נגזרת היא מדרך העבודה. וגם בדרכים האמורות למעלה – עבודה בדרך "מלמעלה למטה", ובדרך "מלמטה למעלה", ניתן לראות בפועל ההבדל וההפרש בין תוצאות שתי הדרכים בעבודה.

עבודת ה' הנעשית ע"י גילוי אור עליון המעמיד את האדם ברגש קדושה וקרבת ה', הרי בזמן הגילוי עומד האדם במדרגה נעלית, ואור הקדושה משפיע על שיחו ושיגו, הגיונותיו ומעשיו.

אך בחלוף האור והגילוי, יתכן שיחזור האדם להיות כפי שהיה קודם שקיבל אור הקדושה. וכפי שמצינו בזמן גילוי אור השכינה באופן הנעלה ביותר, בזמן שעמדו כל ישראל וקיבלו התורה מפי הגבורה, ונתגלה השי"ת לעיני כל ישראל, ואכן באותה שעה פעל הגילוי ש"פסקה זוהמתן"¹⁷ ונטהרו ישראל מטומאת מצרים וגילוליה. אך לאחר שסר הגילוי הנה לא חלפו ימים רבים ובני חטאו בעגל ו"חזרה זוהמתן"¹⁸.

וטעם הדבר, שכאשר האדם מתעלה מחמת גילוי אור הקדושה עליו, אין זה שהרע והגסות שבו נעלמים ומתבטלים לגמרי, אלא שמחמת הקדושה הנשפעת עליו הרי הרע נדחה ואינו יכול לפעול שום פעולה, כי אור הקדושה גדול כ"כ, עד שאינו נותן לרע להתבטא ולהתעורר ואינו מסוגל לחשוב ולעסוק בדברים שהם מנגדים לקדושה. אך הרע נותר בעינו, ולא נשתנה כלל, ובמילא ברגע שחדל הגילוי, אפשרי אשר "הרע חוזר וניעור". ומתאווה תאווה לתאוות עולם הזה ותענוגיו¹⁹.

16 ראה מלכים-ב, יא. פרדם שער כד (שער היכלות) פי"ג-י"ג מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"ב ע' התפכ.

17 שבת קמו, א. זהר ח"א נב, ב. זוהר ח"ב קצג, ב.

18 זהר שם. וראה תניא סוף פל"ו. ספר המאמרים "המשך תע"ב" ח"ב ע' תתקל ואילך.

19 תניא פרק י"ב.

ונמצא, שכאשר העבודה היא בדרך "מלמעלה למטה" קיים החשש שלא תהיה עבודה זו ברת קיימא, כי בחלוף הגילוי יחזור האדם למעמדו ומצבו כבתחילה, קודם גילוי אור השכינה עליו.

לעומת זאת, כאשר נעשית העבודה בדרך "מלמטה למעלה", היינו עבודה יסודית בזיכוך הגוף ובירורו, ומלחמה בתאוות וברצונות אשר לא לה' המה, הנה בדרך זו נעשה שינוי אמיתי והאדם מתעלה באופן של קיימא. כי באופן זה האדם מכניע את הרע לאט לאט, והאדם מזכך ומעדן עצמו עד שאינו שייך לעניינים של רע שהיה קשור אליהם מקודם, וכך הוא עולה בעבודתו, ומבטל עוד ענינים של רע, ועולה ומתקדש מחיל אל חיל.

ונמצא שהעבודה בדרך "מלמטה למעלה" יש בה מעלה על עבודה בדרך "מלמעלה למטה"²⁰, שכאשר העבודה היא בבירור וזיכוך הגוף והעולם, השינוי בהם הוא אמיתי ופנימי, וההתעלות היא ברת קיימא.

נצחיות עבודתו של פנחס

ועתה, הנה נמצא טוב טעם ודעת בישוב תמיהה האמורה מדוע זכה דווקא פנחס להורישי גדולתו לזרעו אחריו עד עולם.

משה אכן עמד והסיר הגזירה מעל בני ישראל כמה וכמה פעמים, אך היה זה בדרך "מלמעלה למטה", שהמשיך הסליחה וכפרה לבני ישראל, עוד בטרם שתיקנו החטא ושבו בתשובה.

אך פנחס התחיל עבודתו "מלמטה למעלה", הלך ועורר את בני ישראל לשוב בתשובה ואזי ממילא הסיר הקב"ה חמתו וסלח לעמו. ועל פי המבואר למעלה אשר עבודה יסודית בתיקון הגוף ועשיית תשובה, הנה תוצאתה היא ברת קיימא ואינה מתבטלת בתום העבודה, נמצא שכפרה זו שנפעלה ע"י שבנ"י עשו תשובה היא כפרה נצחית גם כן. וכדרשת רז"ל²¹ על הנאמר בפנחס "ויכפר על בני ישראל"²² – "שעד עכשיו לא זו, אלא עומד ומכפר עד שיחיו המתים".

והקב"ה משלם לצדיקים שכרם מידה כנגד מידה, ועל כן דווקא פנחס זכה לקבל שכר מופלא להורישי כהונתו לבניו אחריו עד עולם, כשם שפעל בבנ"י תיקון בר קיימא, שהביא אחריו כפרה נצחית.

20) בביאור המעלות שבשני האופנים, ראה: לקוטי שיחות ח"ה ע' 71 ואילך. ח"ט ע' 24 ואילך. ח"ב ע' 70 ואילך. ח"ו ע' 83 ואילך. ח"ט שם ע' 194 ואילך. ח"כ ע' 123 ואילך. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט ח"ב ע' א ואילך, ועוד.

21) ספרי על הפסוק.

22) פרשתנו כה, יג.

להשפיע גם "מחוץ" לתחום הקדושה

ומזה ילמוד האדם וישים אל ליבו, אשר בעבודתו את השי"ת יכוון דרכיו באופן אשר תהא עבודתו פנימית וברת קיימא.

דהאדם העובד את השי"ת, יש אשר מתעסק בעיקר בעניינים השייכים לנשמתו, לימוד התורה, תפילה בכוונה, וכיוצא. אך אינו משים אל ליבו לזכך את גופו, לעדן תאוותיו ולקדשו, אלא עיקר מעייניו הוא בעניינים רוחניים כתורה ותפילה.

עבודה כזו, היא דוגמת העבודה "מלמעלה למטה", שהרי אינו מתעסק ומתמסר לזיכוך ה"מטה" – הגוף, אלא מתעסק בעיקר בענייני "מעלה" ודברים קדושים וטהורים כתורה ותפילה, ובעת עיסוקו בהם הרי הוא מתעלה ומתקדש ומיטהר. ובזה יש ללמוד דרך עבודת ה' מעבודתו של פנחס:

דהנה, עבודה באופן האמור שמתעסק רק בתורה ותפילה, הרי בזמן שמתעסק בענייני הקדושה, עומד הוא בהתעלות, וגופו אינו מושכו לגשמיות העולם השפל. אך כשיוצא מבית המדרש לעשות מלאכתו בענייני גופו, שאזי אינו עוסק בדברי קדושה, הנה מכיוון שלא התעסק בזיכוך ועידון גופו, הרי הגוף נותר מגושם כשהיה, וכל מעייניו ותאוותיו בענייני העולם, והרי הוא מוריד את האדם ומשפילו לתאוות העולם ותענוגיו.

והדרך בה ילך האדם היא, אשר יחד עם עבודתו בענייני הנשמה ביושבו על התורה ועל העבודה, הנה זאת ישים אל ליבו שצריך גם לזכך ולברר גופו הגשמי, לבטל תאוותיו, ולהכניס הקדושה בכל ענייני ועסקי הגוף. ובאופן זה הרי העבודה יש לה קיום, דגם כאשר אינו עוסק בעבודת ה', ומתעסק במשאו ומתנו ובעסקי גופו, הנה לא רק שלא ירד מדרגתו, אלא להיפך, שיעלה את כל ענייני ועסקי הגוף לקדושה.

כיוצא בזה, יש שמתעסק בהמשכת אור על נשמתו, וגם מזכך ומקדש את גופו, אך נשאר הוא בד' אמותיו. עובד הוא את השי"ת רק בענייניו הוא, ואינו פועל בהשפעה על סביבתו, ובקירוב אותם מבנ"י שאינם עוסקים עדיין בקיום התורה ומצוותיה.

דגם באופן עבודה זה, יש לחשוש אשר באם יוכרח לצאת מד' אמותיו ולהיות במגע ומשא עם הסביבה שמחוץ לו (מאיזו סיבה שתהיה), יכולה היא להורידו ח"ו ממדרגתו, ולרחקו מקדושתו שהשיג על ידי עבודתו עם עצמו.

ולזאת, שומה על האדם שלא יסתפק בהמשכת הקדושה על נפשו האלוקית, אלא יזכך גם את גופו ויקדשו, ועוד זאת שיקרב ויקדש גם את אלו שנמצאים עדיין מחוץ לגבולות הקדושה, שיהיו גם הם כלים להמשכת קדושת התורה והמצווה.

ואזי יוכל לידע בנפשו אשר עבודתו בת קיום היא, באופן של "ברית כהונת עולם", וכעבודתו של פנחס זה אליהו.

פנינים

דרוש ואגדה

האדם. אך לאורך הוא "רגל בפני עצמו", כי זה עצמו שבכח יום זה להכניס השפעות נעלות כאלו בפנימיותו של האדם הוא מפני הכח הנעלה ביותר שיש לו "בפני עצמו", שבכח זה ניתן להמשיך אורות נעלים מאוד בתוך פנימיות האדם.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ג עמ' 833)

'אבא' לא שוכחים!

בסדר ירושת הקרובים שבפרשתנו כתוב "איש כי ימות וכן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו . . . לאחיו . . . לאחי אביו . . . לשארו הקרוב אליו". והקשה הרמב"ן, מהו הטעם לזה שבין הקרובים היורשים לא הזכיר הכתוב את האב, שהרי גם האב יורש את בנו המת. ותיריך על פי דרכו.

ויש לבאר עניין זה בדרך הפנימיות:

עניין המיתה ברוחניות הוא מי שאינו מקיים את התורה והמצוות כדרוש, וכמאמר חז"ל "רשעים - שבחיהם קרויין מתיים" (ברכות יח, ב), וגם מי שאינו רשע, אלא שנפל וירד ממדרגתו, גם עליו נאמר בזהר הקדוש "מאן דנחית מדרגא . . . קארי ביה מיתה" (זח"ג קלה, ב).

והנה מבואר בספר התניא קדישא (פי"ט) שהטעם לזה שיש ביכולת בן ישראל לעבור על רצון הקב"ה, הוא כי האמונה בה' אצלו היא "בבחינת שינה" אצל האדם, כי באם היה זוכר שעל ידי העבירה הרי הוא נפרד מ"יחודו ואחדותו ית", לא היה עובר ח"ו בשום אופן, עיין שם אריכות הביאור בזה.

ועל פי זה יש לפרש מה שלא נזכר האב בפרשת נחלות, שבוה מרומז שענין המיתה ברוחניות באה על ידי זה שחסר זכרון האב - אבינו שבשמים, כי באם היה האדם "זוכר" את אביו, לא היה "מת" ר"ל, ולא היה נופל ממדרגתו כלל, אלא היה נשאר "בחיים", ובדביקות תמידית לאבינו שבשמים.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ז עמ' 297 ואילך)

"שמיני" בפני עצמו

ביום השמיני עצרת תהי' לכם

שמיני רגל בפני עצמו
(כ"ט, לה. סוכה מ"ח, רע"א)

בענין "שמיני עצרת" מצינו שני דברים הפכיים. דמצד אחד אמרו חז"ל ש"רגל בפני עצמו" הוא, ואינו שייך לימי סוכות שלפניו. אך לאורך מזה שנקרא בשם "שמיני" משמע שקשור היום לימי סוכות שלפניו, והוא יום ה"שמיני" של חג הסוכות. וצריך ביאור, איך הוא מצד אחד "רגל בפני עצמו" ומצד שני המשך לימים שלפניו?

ויש לבאר זה בהקדים המבואר בספרי חסידות שבסוכות נמשכים אורות והשפעות נעלים ביותר שנקראים בשם "מקיפים". כלומר, מכיוון שאורות אלו גבוהים מאוד, אינם חודרים לפנימיות נפשו של האדם, שכן הוא אינו יכול להכילם בפנימיות, וממילא פועלים הם על האדם רק באופן "מקיף". וצורת הארה זו נרמזת בצורת מצוות ה"סוכה" ש"מקיפה" את האדם היושב בה, אך אינה נכנסת לתוכו ולפנימיותו.

לא כן ביום "שמיני עצרת". "עצרת" הוא מלשון קליטה. והיינו שהאורות הנעלים שנמשכו בימי חג הסוכות, הנה ב"שמיני עצרת" הם נקלטים בפנימיותו של האדם ו"נעצרים" בתוכו ביום זה (ראה בכל זה לקוטי תורה סוכות פ"א, ג. שמע"צ פ"ח, ד. צ"א, א. אוה"ת שמע"צ א'תשפ"ט. ובכ"מ).

והנה, אף שהאורות שנמשכו בחג הסוכות גבוהים מאוד ואין ביכולת האדם להכילם בתוך מ"מ ביום שמיני עצרת נמשכים אורות אלו בתוך האדם, כי ביום זה נמשך מלמעלה כח עליון ביותר, שבכוחו להמשיך גם אורות נעלים ביותר, בתוך פנימיות האדם.

ועפ"ז מבוארים שני העניינים שב"שמיני עצרת": מצד אחד נקרא הוא בשם "שמיני" והמשך לימים שלפניו, כי עניינו להכניס ולקלוט את ההשפעות שנמשכו לפני זה בחג הסוכות בפנימיות

הידושי סוגיות

בגדר כל שהוא בפנימת אבני מזבח ומקדש*

יחלק בדברי הרמב"ם בין דין אבן שנפגמה קודם שנבנית במזבח לבין אחר שנבנית; יחקור בגדר דין כל שהוא בפנימה, אי הוי שיעור חיובי דמדה הכי קטנה או דליכא בזה שום שיעור, עפ"ז יבאר ככפתור ופרח החילוק הנ"ל

שתחגור בה הצפורן כסכין של שחיטה הרי זו פסולה לכבש ולמזבח שנאמר (תבוא כז, ו) אבנים שלימות תבנה את מזבח ה'".

וכמאמר המדרש (תנחומא צו, יד): "אמר יחזקאל לפני הקב"ה: רבש"ע עד עכשיו אנו נתונים בגולה בארץ שונאינו ואתה אומר לי לילך ולהודיע לישראל צורת הבית וכתוב אותו לעיניהם וישמרו את כל צורותיו ואת כל חוקותיו, וכי יכולין הן לעשות? הניח להם עד שיעלו מן הגולה ואח"כ אני הולך ואומר להם. א"ל הקב"ה ליחזקאל ובשביל שבני נתונים בגולה יהא בנין ביתי בטל?! - והיינו שע"י לימוד הלכות בנין הבית ה"ז פועל שאין "בנין ביתי בטל" (וראה ב"פתיחה" לספר הנ"ל ביאור ענין זה באריכות). וע"ד "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה" ו"נשלמה פרים שפתינו".

אשר לכן הבאנו בקובץ זה, ביאור הלכה בהל' בית הבחירה להרמב"ם, מתוך א' הסימנים שבספר הנ"ל.

יפלפל מהו שיעור פגימה באבני היכל ועזרות שלא נתפרש להדיא ברמב"ם

ברמב"ם פרק ראשון מהלכות בית הבחירה הי"ד: "כל אבן שנפגמה כדי

(* הערת המו"ז: כבר נודע בשערים, ספר 'הל' בית הבחירה להרמב"ם עם חידושים וביאורים" בו לוקטו חידושי וביאוריו של רבינו בהלכות בית הבחירה להרמב"ם.

ומרגלא בפומי' דרבינו, אשר לימוד הלכות הבית בימים אלו של בין המצרים - בהם חרב הבית - הוא סגולה והכנה לגאולה. ויתירה מזו: לימוד הלכות בנין הבית הרי הם כבנין הבית עצמו.

דבנהו ליכא שיעור חגירת הצפורן¹. והביאו המפרשים ראי' לדבריהם דהכי דינא באבני שאר הבית, מהא דבאבני ביהמ"ק אמרו בש"ס להדיא (גיטין סח, א-ב. סוטה מח, ב) דנחצבו ע"י השמיר, וכבר כתבו התוס' (ד"ה וכמה - חולין יח, א (וש"נ)²) דע"י השמיר אי אפשר שיהיו האבנים חלקות לגמרי ולא תהי' בהם פגימה אפילו כדי שתחגור בה הצפורן³.

ב

ידקדק בדברי הרמב"ם גבי פגימה באבני מזבח אחר שכבר נבנו בו, ויחדש לחלק בינם לאבני מזבח קודם בניינו

והנה, אחר שהשמיענו הרמב"ם ב' ההלכות הנ"ל, ולאחרי שהזכיר גם הדין ד"אבן שנגע בה הברזל . . והבונה כו", חזר לכתוב עוד מהלכות פגימה דאבני מזבח בהלכה בפני עצמה (הט"ז): אבן שנפגמה או שנגע בה ברזל אחר שנבנית

וסיים בהלכה זו: "וכן אבני ההיכל והעזרות שלימות היו". ובהלכה שלאח"ז (הלכה טו) כתב: אבני היכל ועזרות שנפגמו או שנגממו פסולין ואין להן פדיון כו' (ורק לאחר הלכה זו, חזר לעסוק עוד באבני מזבח, בדין אבן שנפגמה אחר שכבר נבנית במזבח, כמו שיובא ויתבאר להלן בארוכה).

והנה, בפשטות נקטינן דאף באבני היכל ועזרות שנפגמו שיעור פגימתן הוא "כדי שתחגור בה הצפורן", אף שלא נתפרש כן להדיא, כי לפום ריהטא סמך אהא דהזכיר כבר שיעור זה לעיל בסמוך גבי אבן שנפגמה ופסולה לבנין הכבש והמזבח, ומה שנמנע הרמב"ם מלהזכיר שיעור זה בהלכה זו, הוא לפי שדבריו נאמרים בהמשך אחד להלכה שלפני, ולהכי לא ראה שום צורך לחזור ולכפול השיעור האמור בהאי ענינא.

איברא, דיש מהמפרשים (מים חיים (להפ"ח) על הרמב"ם כאן) שדקדקו בלשון הרמב"ם לומר דלא ס"ל כן, כי ממה שבאבני ההיכל והעזרות דייק הר"מ ז"ל לכפול שוב הך דהאבנים "שלימות היו", ולא סמך בזה אהא דקאי בחד ענינא לומר "וכן אבני ההיכל והעזרות" ותו לא מידי, ואעפ"כ לא הטריח עצמו להזכיר גבי עזרות גם השיעור דחגירת הצפורן (והשאיר לנו משמעות דבריו הראשונים להדיא דשיעור הפגימה באבן כדי שתחגור כו' פוסל לכבש ולמזבח דוקא) מוכחא מילתא, דבדוקא עשה כן ורצה לומר

1) וממשיך (הפ"ח): ולא נתבאר בתלמוד כמה שיעור פגימתן ולפיכך לא הזכירו הרב.

2) הובא בכס"מ לרמב"ם הל' ביהב"ח כאן (וראה חידושים וביאורים מהיעב"ץ לרמב"ם שם פ"א הי"ג).

3) אמנם מתוס' שם בסופו (ובסוכה מט, א סד"ה שכל; זבחים נד, ב סד"ה אבנים) משמע, דגם באבני ביהמ"ק פסול בחגירת הצפורן - ראה שירי קרבן לירושלמי סוטה פ"ט הי"ג שהקשה על הפ"ח הנ"ל. וראה מנ"ח מצוה צה בתחלתה מש"כ בדעת הרמב"ם. אבל כדברי הפ"ח (במים חיים) כתב גם במהר"י קורקוס על הרמב"ם כאן (נדפס מכת"י ברמב"ם הוצאת שולזינגער נ.י. תש"ז, ובספר בפ"ע נ.י. תשל"ג).

הצפורן" גבי "פגימת המזבח", ובפשטות מיירי ע"ד אבני המזבח לאחר שנבנו במזבח⁶ – מיהו הא גופא שהקפיד כאן הרמב"ם לשנות מלשון הש"ס, נגד דרכו להעתיק דיני הגמרא "כצורתם וכלשונם" (יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ה. וש"נ), וכתב השיעור דפסול הפגימה "כדי שתחגור בה הצפורן" דוקא בשייכות לבנין הכבש והמזבח, ע"פ הכתוב "אבנים שלימות תבנה את מזבח ה'" – ולא סידר דבריו באופן שהשיעור דחגירת הצפורן יכלול בהדיא גם האבנים לאחר שנבנו במזבח כבש"ס – משמע, דאיהו סבר דבאבנים א"ל לא נאמר השיעור "כדי שתחגור בה הצפורן".

ג

ידחה הסברא לחלק בדיני אבני מזבח אליבא דהרמב"ם, וישוּב לקושייתו בדברי הרמב"ם

איברא, דדוחק להעמיס חילוק הנ"ל בדעת הרמב"ם (ש"אבנים שלימות תבנה" קאי רק על האבנים לבנין המזבח), דהא הרמב"ם לא הזכיר שום לימוד אחר מקראי לענין אבן שנפגמה אחר שנבנית במזבח, ושוב על כרחין דס"ל דמחד קרא נפקא.

במזבח או בכבש אותה האבן פסולה והשאר כשירות.

וממאי דאף הכא לא הזכיר הרמב"ם שיעור פגימה כדי שתחגור כו', ומה גם שדין זה נכתב לאחר שהפסיק בדין ד"אבני היכל ועזרות שנפגמו כו'", אשר (להמפרשים הנ"ל) שיעור פגימה בהנהו אינו כדי שתחגור כו', משמע שגם באבן מזבח לאחר שנבנית במזבח כבר לא נאמר שיעור הפגימה דכדי שתחגור כו'.

ואע"פ שבפשטות ה' לפרש דכיון דשוב מיירי באבני מזבח, הרי השיעור בזה הוא הוא השיעור שבהלכה הראשונה גבי אבני מזבח, "כל אבן שנפגמה כדי שתחגור כו' פסולה לכבש ולמזבח" – מיהו יש לחדש בטעם וסברא דחילוק יש בין האבנים העומדות לבנין המזבח לבין לאחר שנבנו בו, כמשי"ת.

הנה, הפסול דפגימה ילפינן (כמ"ש הרמב"ם) מקרא ד"אבנים שלימות תבנה את מזבח ה'", והאי קרא בבנין המזבח קא משתעי⁴, ומעתה יש מקום לומר דלאחר שנבנה המזבח שוב יהי שיעור הפגימה אחר⁵. ואע"ג דבגמרא (חולין יז, סע"ב ואילן) איתא לשיעור "כדי שתחגור בה

4 ראה רמב"ן שהובא לקמן בפנים.

5 להעיר מהפירוש במפרשים (פי' הא' בחי' היעב"ץ להל' ביהב"ח כאן הט"ז. צפע"נ תרומות ד, ג. השלמה יח, א נעתקו בצפע"נ המלוקט להל' ביהב"ח כאן) בדברי הרמב"ם כאן, דזה שרק אותה האבן פסולה והשאר כשירות הוא דוקא כשנבנה בכשרות ונפגם אחר שנבנית במזבח, אבל בנאו מתחלה אפי' באבן אחת פגומה (שבהלכה יד) כלול נפסל כיון שנעשה בפסול.

6 פרש"י חולין שם בסוף העמוד. וברגמ"ה חולין שם (יח, רע"א): כדי פגימת המזבח שאם הי' מזבח פגום נפסל מלהקריב עליו. וראה להלן בפנים (מרמב"ן) ובהערה 10.

7 ובפרט שהפסיק ביניהם באבני היכל ועזרות אשר (לפי המפרשים הנ"ל) שיעורם שונה, וכנ"ל סעיף א.

דבנדו"ד ליתא להאי שיעורא ?

ד

יקדים חילוק גדול בדין כל שהוא בכמה מקומות אם פירושו דאיכא שיעור לאיסור והשיעור הוא כ"ש או היינו לדיכא שיעור בהאי איסורא

והנראה בזה בדרך מחודשת, בהקדים הידוע (גם) בשיעור "כדי שתחגור בה הצפורן" (לענין לסכין של שחיטה) כבר שקלו וטרו והסיקו כמה דיעות¹³ בגודל האי שיעורא גופא, עד דאיכא דאמרי ששיעור חגירת הצפורן הוא אפילו בפגימה כל שהיא, ובאמת אפילו להנך דסברי¹⁴ לפרש (בדברי הרמב"ם) דכוונתו לשיעור הכי קטן שבעולם, "כל שהוא" (ל' השו"ע שנסמן בהע' 15¹³), מכל מקום הא גופא דלא נקט הרמב"ם כאן הלשון "כל

אכן, הרמב"ן (חולין שם סד"ה וכולן פגימתן ("וי"מ" 8⁸) הביא לענין אבני מזבח לאחר שנבנו במזבח - ילפותא אחרינא: "וזבחת ע"י את עולותיך ואת שלמיך וגו' (יתרו כ, כא) וכי עליו אתה זובח אלא בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר" (לשון רש"י חולין שם - מזבחים נט, א (כמ"ש רש"י)), ובלשון הרמב"ן, "דאי מאבנים שלימות ה"א ה"מ בשעת בנין לכך נאמר עליו". וממאי דהרמב"ם (הכא בהל' ביהב"ח) לא יליף לה מההיא קרא⁹, צריך לומר בפשטות, כנ"ל, דאף גבי אבנים לאחר שנבנו במזבח ילפינן לדין פסול הפגימה מן הכתוב¹⁰ "אבנים שלימות תבנה את מזבח ה'", שהזכירו הרמב"ם בהלכותיו כאן¹¹.

והדרא קושיין לדוכתה - אמאי נמנע הרמב"ם מלהזכיר בפירושו האי שיעורא דכדי שתחגור שהזכיר בהלכה הראשונה, והול"ל כאן "אבן שנפגמה כשיעור זה" (וכיו"ב)¹²; ובה הנחה לנו הרמב"ם להסיק

זו הוא (לא ד"אותה האבן פסולה" - שזה מובן מאליה מהלכה יד - כ"א) רק ד"השאר כשרות" (וראה בהנסמן לעיל הערה 2) - כי מפשטות לשון הרמב"ם משמע שבא להודיע גם דין זה ד"אותה האבן פסולה".

13 ראה ראשונים לחולין שם. נ"כ הטושו"ע יו"ד סי"ח ס"ב. וראה בפרטיות קו"א לשו"ע אדה"ז יו"ד שם. שו"ת הצ"צ יו"ד סט"ו ובפסקי דינים מא, ב ואילך (הנסמן עה"ג בשו"ע שם).

14 ראה דרישה (סק"א) ופר"ח (השלם - סק"ה) יו"ד שם. פמ"ג (משב"ז) שם סק"ב. פלתי סק"א. וראה שו"ת צ"צ שם.

15 אלא שבשו"ע שם "ובלבד שתחגור בה כל שהוא אפי' חוט השערה", והוא מהרשב"א בתורת הבית בית א' שער ב. וראה בהנסמן בהערות 13, 14.

8 וראה גם ריטב"א חולין שם (יח, רע"א סד"ה כד).

9 והביאו (הא דזבחים שם) רק בהל' פסולי המוקדשין (פ"ג הכ"ב - נעתק לקמן סוס"ה) לגבי הפסול דקדשים "שהיו שם שחוטין".

10 וכפשטות דברי רש"י חולין (יח, רע"א), הובא בתוס' סוכה מט, א רד"ה שכל - בתחלתו. וכהפ"י ברמב"ן שם. ח"י הרשב"א חולין שם ד"ה פגימת. וראה גם תוס' חולין יז, ב. פי' הרא"ש מדות פ"ג מ"ד. ריטב"א חולין שם.

11 ולהעיר ממאירי חולין שם שכתב הדרשה דאבנים שלימות לגבי הבנין ואח"כ ממשך "ואף אם נפגמה בשיעור זה אחר הבנין נפסול".

12 ודוחק גדול לומר, שלא הוצרך לומר כאן שיעור הפגימה (הפוסלת) - כי החידוש בהלכה

שיעורם בגרוגרת, בכזית כו', ואיכא נמי מיני איסורים ששיעור האיסור שיש בהם הוא בכל שהוא. או שמא אפ"ל דכשאמרו ששיעורו כל שהוא היינו לומר דזהו סוג איסור שאין לו שיעור, ולהכי האיסור חל בכל שהוא כי אינו בגדר שיעור.

ומצינו לחדש נפקותא לדינא מזה, דאם שיעור הוא - הרי כמו בשיעור גדרו הוא שאפשרי שיוגרע; משא"כ כ"ל שהוא - גדרו להיפך מזה: כל שהוא שאין פחות הימנו. ומעתה נפקא מינה לדינא כשנפל מהתערובה לתערובה שני' וכו'. וראה פלוגתת הט"ז (יו"ד סצ"ב סקט"ז) והש"ך (נקודת הכסף שם) בכהאי גוונא. ומעתה נמצא דלא נחלקו במציאות אם שייך שיוגרע אלא פליגי בגדר דין זה¹⁹.

ומעתה י"ל דזהו החילוק בין גדר כל שהוא באיסור ההוצאה בשבת לכל שהוא שבאיסור ע"ז, דבנוגע להוצאה בשבת שאיסור ההוצאה בכלל הרי יש לו שיעור, ומוכח דהוי בסוג איסורים שיש בהם שיעור, שוב מוכן דהנך דברים שאיסורם הוא בכל שהוא ה"ז מפני שבהם השיעור הוא כל שהוא - אם מפני שגם "כל שהוא" מדברים אלו חשוב הוא מצ"ע, וע"ד "פלפל כל שהוא, עיטרן כל שהוא ריח טוב כל שהוא וכו'" (ל' הרמב"ם הל' שבת שם), או מפני ש"מצניעים אותם לגניזה" (רמב"ם שם) - היינו שבני אדם מחשיבים (מצניעים) מדברים אלו גם כל שהוא.

משא"כ בנוגע לעיר הנדחת ועד"ז

שהוא¹⁶ וכיו"ב, אלא "כדי שתחגור בה הצפורן כסכין של שחיטה", מוכן שכוונת הרמב"ם לדייק שיש לה שיעור מסויים¹⁷.

ומעתה יש לומר ההסברה בזה, ע"פ ביאור כללי בגדרי שיעור כל שהוא.

דהנה, שיעור כל שהוא מצינו ברמב"ם כמ"פ, ולדוגמא: "יין שנתנסך לעכו"ם אסור בהניי' והשותה ממנו כ"ל שהוא לוקה . . . וכן האוכל כ"ל שהוא מתקרובת עכו"ם מבשר או מפירות אפילו מים ומלח האוכל מהן כ"ל שהוא לוקה" (הל' מאכלות אסורות פי"א ה"א). ועד"ז כ' הרמב"ם בהל' ע"ז לגבי ע"ז (פי"ט ה"ט) ולגבי שלל עיר הנדחת (פי"ד ה"י).

והגאון הרגצובי (הל' מאכלות אסורות שם בסופו (צב, ד), הוסיף לציין נמי לדברי הרמב"ם הל' שבת (פי"ח ה"ה), היכא דהזכיר כמה דברים שאיסור ההוצאה שלהם הוא "בכל שהוא"¹⁸. מיהו, (לכאורה) יש חילוק בין המקומות הנ"ל להוצאה בשבת, ובהקדים מה שיש לחקור בגדר האיסור דכל שהוא דמצינו לפרשו בכ' דרכים: בדרך אחת אפ"ל דהוי שיעור חיובי באיסור זה המסויים - דיש איסורים

16 ובקריית ספר להמבי"ט הל' ביהב"ח כאן כתב "ובפגימה כל שהיא כחגירת הצפורן לא הויא אבן שלימה".

17 ובפרט שבהל' שחיטה (פ"א הי"ד. הכ"ג. וראה מ"מ להי"ד) לא כתב הרמב"ם דהשיעור פגימה בסכין הוא כדי שתחגור, וראה תבואות שור שם סק"ס-ו. צפע"נ הל' שחיטה שם (נעתק בצפע"נ (המלוקט) להל' ביהב"ח כאן). וראה המובא בלשד השמן על הרמב"ם הל' ביהב"ח כאן.

18 וראה בהמשך דברי הצפע"נ הל' מאכא"ס שם.

19 וראה פמ"ג (משב"ז) שם. שו"ע אדה"ז או"ח סתמ"ז סט"ז. ואכ"מ.

לכתוב שיעור פגימת האבן "כדי שתחגור בה הצפורן", דוקא גבי בנין אבן במזבח ובכבש - והלומד מבחין ששינה כאן מן הש"ס, כנ"ל; ובנוגע ל"אחר שנבנית במזבח" אינו מוסיף "אבן שנפגמה כשיעור זה" וכיו"ב (ועוד אומרים דבריו דרשני בזה שבין ב' הלכות לענין אבני מזבח הפסיק בענין אחר, וסידר שם בהלכותיו דין "אבני היכל ועזרות שנפגמו או שנגממו פסולין כו") - רמז לנו (והדגיש) שב"אבן שנפגמה כו" אחר שנבנית במזבח" מיתוסף עוד פסול שאינו שייך לשיעור "כדי שתחגור בה הצפורן כסכין של שחיטה", רק הפסול הוא בכל שהוא, ובגדרי כל שהוא כנ"ל.

וטעם וסברת חילוק דין זה:

הרמב"ם כתב בהל' ביהב"ח בהלכה שלאח"ז (פ"א הי"ז) "הנותץ אבן אחת מן המזבח או מכל ההיכל או מבין האולם ולמזבח דרך השחתה לוקה שנאמר (ראה יב, ג-ד) ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשו כן לה"א". ומאחר שאיסור זה שייך ובא בקשר לע"ז - וכמו שהרמב"ם מדגיש בהל' יסוה"ת (פ"ו ה"ז) "הסותר אפילו אבן אחת דרך השחתה מן המזבח או מן ההיכל או משאר העזרה לוקה שנאמר בעבודת כוכבים כי את מזבחותם תתוצון (תשא לר, יג (ועד"ז ואתחנן ז, ה)²³) וכתוב לא תעשון כן לה"א" - נמצא שהאיסור הוא גם כשהוא נותץ אפילו כל שהוא מאבן אחת מן

בע"ז בכלל, שע"ז נאמר (ראה יג, יח²⁰) "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם"²¹, איסור "כל שהוא" אינו מפני ש"כל שהוא" הוא גדר של שיעור, אלא מפני שהשיעור רחמנא דאיסור ע"ז אין לו שום שיעור - "מאומה", וכבר מפורשים הדברים בלשון הרמב"ם (הל' מאכא"ס שם ה"ב): כיון שאיסור זה משום עכו"ם הוא אין לו שיעור ונאמר בעבודת כו"ם ולא ידבק בידך מאומה מן החרם.

עפ"ז מבאר שפיר חילוקי הדינים בפגימת אבן שברמב"ם כאן בטעם וסברא

ומעתה יש לבאר גם דברי הרמב"ם הכא בהל' בית הבחירה, ובהקדם הידוע בספרים (ראה יד מלאכי שהובא לעיל) דאין דרכו של הרמב"ם לכתוב בפירוש דינים מחודשים (מלבד המקומות שבהם כתב "ויראה לי", הנמצאים ברמב"ם במספר מצומצם, כיוצאים מן הכלל²²), אבל בכמה מקומות שינה לשונו וסידר דבריו באופן כזה שאפשר ללמוד מזה חידוש בדין פרטי.

ועד"ז י"ל בנדוד: בזה שדייק הרמב"ם

²⁰ הובא ברמב"ם הל' מאכא"ס שם ה"ב) כדלקמן בפנים (וכן בהל' ע"ז פ"ד שם).

²¹ ראה ציוני מהר"ג על הרמב"ם הל' מאכא"ס שם ה"א).

²² מאה פעמים ועוד כתב הרמב"ם בספרו "יראה לי" (נסמנו במבוא לרמב"ם צילום דפוס רומי ר"מ (ירושלים תשט"ו - ע' ו)) שאינו בערך לרבבות ההלכות שבספרו. ועוד ועיקר - בהנ"ל כולל גם מה שפסק והכריע כו', ובפנים מדובר ע"ד חדושי דינים.

²³ וצ"ע שאינו מביא הפסוק דראה - ובפרט שבהמשך ההלכה מביאו. וראה ספר המדע (ירושלים, תשכ"ד) מב' דפוסים, שהכונה להפסוק דראה. ואכ"מ.

ומעתה, כשם שבע"ז האיסור הוא בכל שהוא, לא בגדר שיעור כנ"ל, עד"ז הפגימה בהאבן שנבנית במזבח אינה בגדר שיעור, אפילו לא שיעור הכי קטן "כדי שתחגור בה הצפורן" (אפילו להדיעות דהיינו כל שהוא), אלא אבן שנפגמה סתם, בלי שיעור²⁷, "אותה האבן פסולה"²⁸.

[ועפ"ז י"ל שגם בזה שאין הרמב"ם מפרש שיעור ב"אבני היכל ועזרות שנפגמו או שנגממו", אי"ז מפני ששיעור פגימתן הוא גדול מ"כדי שתחגור בה הצפורן" (כנ"ל ס"א), אלא אדרבה, מאחר שהאבנים נעשו חלק מההיכל והעזרות²⁹ – אין איסור הפגימה בהם בגדר שיעור, אלא הוא בכל שהוא³⁰].

27) ואף ש"מזבח שנפגם מבניינו [היינו מסיד המזבח כו'] פחות מטפח כשר" (רמב"ם הל' ביהב"ח ספ"ב) – י"ל ע"פ מ"ש הריטב"א (חולין שם) ד"סיד שהוא מקובץ מדברים נפרדים וטבעו להפריד כל דהו כשמתיבש ואם אדם מקפיד בו הרבה לא תמצא מעולם מזבח כשר". וי"ל, דכיון שסיד אינו דבר שלם אלא מקובץ מדברים נפרדים, לא חל עליו גדר "פגימה" בפחות מטפח, משא"כ באבן דגם אם נפגם כ"ש הוי אבן פגומה. ועצ"ע.

28) אפילו את"ל (כנ"ל ס"ב) שלהרמב"ם גם באבני מזבח לאחרי שנבנית במזבח הפגימה היא "כדי שתחגור בה הצפורן", יש לומר, דזה גופא שלא כתבו מפורש בדין זה הוא, לפי שבאבני מזבח, זה שהפגימה פוסלת כדי שתחגור בה צפורן, הוא לא בגדר שיעור פגימה, אלא סימן על פגימה כל שהיא.

29) ועפ"ז לא תוקשה קושיית התוס' (דלעיל הערה 3) איך נבנה ביהמ"ק ע"י שמיר, כי דין זה באבני היכל כו' הוא רק לאחר שנבנית, משא"כ בהשמיר שהיה לפני הבנין.

30) אבל זה שהרמב"ם סתם (בהי"ד) "זוכן אבני ההיכל וההעזרות שלמות היו" (וקאי על האבנים

המזבח וכיו"ב – ונותץ כל שהוא היינו פוגם (אפילו כל שהוא), וכמ"ש באוה"ח (עה"ת ראה שם) "שלא אמר בדיוק אבן אחת אלא שעושה בנתיצתו רושם בבנין"²⁴.

ושוב מובן החילוק בין אבן שנפגמה לפני שנבנית במזבח ובכבש לאבן שנפגמה כו' אחר שנבנית במזבח או בכבש, דהפסול דאבן שנפגמה קודם הבנין הוא מצד הציור והחיוב "אבנים שלימות תבנה את מזבח ה'", שהאבנים צריכות להיות שלימות בשעת הבני' – ולהכי שפיר איכא שיעור בהפגימה, דצ"ל בה שיעור המחשיב פגימה זו לחסרון וקלקול בה"שלימות" דהאבן²⁵, והשיעור הוא "כדי שתחגור בה הצפורן כסכין של שחיטה". משא"כ אבן שנפגמה אחר שנבנית במזבח, מאחר שהדבר נוגע מצד הדין ד"לה"א", שזהו "מזבח ה'", ה"ז קשור לא רק להחיוב ד"אבנים שלימות תבנה את מזבח ה'"²⁶ אלא גם עם הגדר דנתיצת המזבח, שהוא קשור עם "לא תעשו כן (כמו למזבח דע"ז) לה"א";

24) הובא במנ"ח מצוה תלו (מה, ב). ובהמשך לזה מביא מ"תוס' מכות (כב, רע"א) שכתבו גבי עצי הקדש דהשורף חייב אף שאינו שוה פרוטה ופשוט דה"ה א"צ שום שיעור כלל דעל כל שהוא חייב כו' דאיסורי ע"ז הוא בכ"ש ועז"נ לא תעשון וכו' וחייבים על כ"ש".

25) ולפ"ז מש"כ ברש"י חולין (הנ"ל הערה 10) "באבנא כל דהוא כדכתיב אבנים שלימות" (וראה רמב"ן, רשב"א וכו' שבהערה הנ"ל), אין הכוונה כל שהוא ממש – שלא בגדר "שיעור", כ"א "כל שהוא" לגבי השיעור דטפח או כזית שבפגימת "סיד" המבואר שם.

26) שבזה הוא המדובר בחולין (בשיעור כדי שתחגור בה הצפורן).

(הל' יסודי התורה שס³¹) בגדר "לא תעשון כן לה"א", שהחיוב בזה הוא אינו רק מה שהוא מפקיע את הקדושה³² מהאבן, אלא גם מה שע"ז נפסל המזבח (או נעשה חסרון בהעזרה כו')³³ - דעד"ז י"ל ב"אבן שנפגמה . . אחר שנבנית במזבח", דאיתא לב' פרטים אלו: הן הפקעת הקדושה מהאבן - "אותה האבן פסולה"; והן ביטול קדושת המזבח בנוגע להקרבה³⁴, כמ"ש הרמב"ם בהל' פסולי המוקדשין, "שהרי אין שם מזבח לזרוק עליו ונאמר זבחת עליו . . בתקונו לא פגום"³⁵.

(ומעין זה ועד"ז הוא באבני היכל ועזרות שנפגמו או שנגממו שבהלכה טו).

31) וראה גם מהד"ת לד, סע"ד. עד, ג. ועוד (נעתקו בצפע"ג המלוקט להל' ביהב"ח כאן).

32) וראה מנ"ח שבהערה 24.

33) ועיין בצפע"ג שם שעפ"ז מתרץ שינוי ל' הרמב"ם בין הל' יסוה"ת שכתב "הסותר" ומוסיף "או משאר העזרה", ובהל' ביהב"ח כ' "הנותין" ולא כתב "מן העזרה".

34) ראה מאירי שבהערה 11, שמוסיף שם "נפסל כולו".

35) ומטעם זה הוסיף הרמב"ם כאן בהט"ז "והשאר כשרות", כי אף שאין שם מזבח לזרוק עליו, דהמזבח נפסל, שאר האבנים נשארו כשרות, ובמילא אפשר להכשיר המזבח ע"י חליפת אבן הפגומה. וראה בהנסמן לעיל הערה 5.

ואע"פ שהלאו ומלקות בנתיצת אבן נאמרו דוקא בפעולת האדם: "הנותין אבן אחת מן המזבח . . שנאמר . . לא תעשון כן לה"א", ויתירה מזו - דוקא ב"דרך השחתה" - אבל מובן שגם הנתיצה (פגימה) הנפעלת בהחפצא, כשלעצמה, אפילו שלא ע"י פעולת גברא וכדרך השחתה, יש לה שייכות והיא ע"ד כבגדר ביטול ע"ז:

כשם שמצות "ונתצתם את מזבחותם גו" אין תוכנה רק מעשה הניתוץ של הגברא, אלא גם ביטול המציאות של "מזבחותם", עד"ז הוא גם בהאיסור של "לא תעשון כן לה"א", דאמנם הלאו ומלקות הם על עשיית האדם, אבל תוכן האיסור וגדרו כוללים ושוללים נתיצת האבן בכל אופן שהוא, שכל דבר שב"מזבח ה' אלקיך" לא יהא נתוץ ובטל.

נויש להוסיף בזה עפ"י דברי הצפע"ג

קודם שנבנו) - הוא לפי ששיעור פגמתן גדול יותר מ"כדי שתחגור בה הצפורן", דאל"כ אין בנו המקדש ע"י שמיר (כנ"ל ס"א מהפר"ח).

ועוד י"ל, שכאן לא הוצרך הרמב"ם לפרש השיעור, כי סמך על מ"ש בתחילת הלכה זו (משא"כ הדין ד"אבני היכל ועזרות שנפגמו" שבא בהלכה בפ"ע). וראה מנ"ח הנ"ל הערה 3 (שתי' קושיית התוס' לדעת הרמב"ם).

תורת היים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

מן המיצר אל המרחב

"כאשר מן המיצר קראתי י' - אזי ענני במרחב י"ה, מתחלה מרחב ברוחניות,
שמתמעטים הבלבולים המצרים הגשמיים, ואחר כך נעשה מרחב בגשמיות"

אין מזל לישראל

במענה למכתבו . . בו כותב אשר לפי דעתו אינו מצליח במסחרו וכלשונו במכתבו,
זאת אומרת בלי מזל.

והנה ידוע מאמר רבותינו ז"ל, אין מזל לישראל, כי הקב"ה בורא עולם ומנהיגו הוא
המשגיח על כל אחד ואחת מישראל בכלל המצטרך לו ולבני ביתו.

ומזה מובן שעליו להוסיף בעניני תורה ומצות וכן שכל בני ביתו יעשו כזה, שעל ידי
זה יתוסף בכרכות השם יתברך בהמצטרך בכלל ובעניני פרנסה בפרט.

ובנוגע לעניני פרנסה ביחוד, ידועה עצת חז"ל מלח ממון חסר, זאת אומרת שעליו
להרבות בצדקה, ולחלק את הצדקה ברבות פעמים, ומזמנים המסוגלים לזה הוא בכל
יום חול קודם תפלת הבוקר.

(אגרות קודש חיי עמי קנ"ז)

אין להתפעל ממיצר ודוחק זמני

...ובמה שכתב אודות מצב הפרנסה שאינו כדבעי, בודאי לכוותיה למותר לבאר שאל

יתרשם מזה כלל וכלל, וכידוע דיוק הכתוב וברכך השם אלוקיך בכל אשר תעשה, שצריכה להיות העשייה בפועל – (למען תהיה אחיזה לפרנסה בדרכי הטבע, ולא יתמהו הבריות בראותם מעשי נסים), אבל לא ח"ו דאגה, וגם אין להשקיע כח המחשבה והתבוננות, וכלשון הכתוב יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך, ולא יגיעת הראש והמוח.

(אגרות קודש ח"ד עמ' תלה)

...בהנוגע לפרנסתו בגשמיות, הנה בטח יעזור השם יתברך. ואם בכלל אמרו רז"ל שאין להתפעל ממיצר ודוחק זמני, ועל אחת כמה וכמה אשר אנשי מדינתנו דלפנים [ברית המועצות] שראו נסים בגלוי, וראו גם כן אשר שקר הכסף והבל הנכסים גשמים וכו' – שאין להתפעל מזה כלל, ואף שמוכן שהמיצר והדוחק מבלבלים ומפריעים מכמה ענינים ובעיקר גם מעבודת השם יתברך, הרי יש להתפלל על זה ביחוד. וכאשר מן המיצר קראתי י' – אזי ענני במרחב י"ה, מתחלה מרחב ברוחניות, שמתמעטים הבלבולים המצרים הגשמים, ואחר כך נעשה מרחב בגשמיות.

(אגרות קודש ח"ה עמ' שלח)

על יהודי לא אומרים "להבדיל"!

פעם נכנס יהודי אחד ל"ק מו"ח אדמו"ר, והל"ה הזכיר בדבריו יהודי מסויים, שהי' בקצה התחתון לגמרי בעניני שמירת תורה ומצוות, כאשר הוא משתמש לגביו בביטוי "להבדיל".

אמר לו כ"ק מו"ח אדמו"ר: על יהודי לא אומרים "להבדיל"!

ביאור הדברים:

מתן תורה פעל שבני ישראל נהיו "סגולה מכל העמים", "עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב", שאומות העולם הם 'חול' ואילו בני ישראל הינם "גוי קדוש". על כן, הביטוי "להבדיל", הנו ביטוי בו משתמשים לגבי ההבדל בין יהודי ללא יהודי, "בין ישראל לעמים".

לא כן הם הדברים ביחס להבדל שבין יהודי ליהודי:

אמנם יש הבדלה בין ישראל לישראל, וכפי שנאמר "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים", אולם הצד השווה שבכל אחד מישראל, שהוא חלק מ"ממלכת כהנים וגוי קדוש", וגם אם מעשיו אינם טובים – יהודי הוא, "אף על פי שחטא ישראל הוא". זוהי, אפוא, הסיבה, ש"על יהודי לא אומרים 'להבדיל'!".

(ע"פ שיהת י"ב תמוז תשל"א)

הרכי החסידות

שיחות כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש
 זצוקלה"ה נבנ"מ זי"ע
 ואגרות קדשו בענייני עבודת השי"ת

הנהגות המחנך והתנהגותו

כשהמחנכים רואים אשר המחנכים ומדריכים רציניים הם – מהדרים בכבוד איש לרעהו ומתנהגים במידות טובות וישרות, שומרים את הזמן וכו' – עושה עליהם הדבר רושם אדיר

מסורים ונתונים

מורי הרשב"ץ נ"ע הי' אומר "כשהגנרל עושה טעות כחוט השערה, גורם הוא בכך שחייליו יירו בעצמם במקום לירות באויב".

מטבע האנשים בכלל וצעירים בפרט שהם עלולים לקבל את הבלתי-טוב יותר מלקבל את הטוב. כל תנועה שרואים ושומעים מ המחנכים והמדריכים שאינם טוב גמור, או תערובת מדה רעה של פאליטיק בלתי אמת, אבק שנאה, קנאה, מקום לרכילות וכו', עושה עליהם רושם גדול. ומרובה מדה טובה כשרואים אשר המחנכים ומדריכים הם רציניים, מהדרים בכבוד איש לרעהו ומתנהגים במדות טובות וישרות, שומרים את הזמן כו' וכו', אז עושה עליהם רושם אדיר.

עיקרא ושרשא דכולא מה שהנני תובע מאת המשפיעים, הרמי"ם כולם, ה' עליהם יחיו, הוא להיות מסורים ונתונים לעבודתם הק' בדרך פרט כלומר לכל תלמיד ותלמיד ביחוד, ואשר ידע כי בנפשו הוא אם יעשה מלאכתו בלימוד, בחינוך ובהדרכה באמונת אומן, אז הנה וצדקה תרומם גוי כפי' רבינו נ"ע שנעשה מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה בגשמיות וברוחניות, ומכלל הן כו' כי אחריות נר"ן [נפש, רוח ונשמה] של התלמיד, הוא על הר"מ והמשפיע מחנך ומדריך.

(אגרות קודש ח"ה עמ' שצ"ה)

אופן ביטוי הפתגמים, בנימוס ומתינות

המחנך והמדריך צריך הכשרה מיוחדת, להיות ראוי לחנך ולהדריך. ואשר חינוכו

לקראת שבת

כט

והדרכתו, יביאו [את] התועלת הרצויה.

לא כל הבא ליטול שם "מחנך" ו"מדריך" יכול לקחת עליו אחריות גדולה כזו. כי, הבלתי-מתאים, הנה לא זו בלבד שאינו מתקן כלום, אלא עוד זאת – הוא מקלקל, והקולר תלוי בצווארו.

ראשית הכשרת המחנך והמדריך לעבודתו רבת האחריות והכי קדושה בחינוך והדרכה – היא הביקורת.

המחנך והמדריך צריך לבקר עצמו ביתר שאת ויתר עז על אותה הביקורת שאדם פרטי צריך לבקר את עצמו – (כאמור בפרק ג מ"כללי החינוך וההדרכה") אשר בזה תלוי כל קיומו המוסרי והרוחני.

והנה מלבד הביקורת החדה שהמחנך והמדריך צריך לבקר את עצמו בהוראת חינוכו והדרכתו וסגנונם, צריך לבקר עצמו באופני הוראת חינוכו והדרכתו וסגנונם, שיהיו בתכלית המתנינות והנימוס, וישתדל למצוא פתגמים מתאימים להוראות ההם ויביעם בביטויים יפים למען אשר יחקקו בלב המחונך והמודרך, ויעמדו לנגד עיניו גם בעת יציאתו מאת פני מחנכו ומדריכו.

פרי החינוך וההדרכה לא יצמח בין לילה וכל דבר ועניין בחינוך והדרכה – לא מיבעי אשר לעקור טבע או רגילות רעה של המחונך והמודרך, דורש יגיעה עצומה וזמן נכון – אלא גם להקנות בו מדה טובה ולהרגילו בה, דורש יגיעה רבה וזמן מרובה, נוסף על זה אשר המחונך והמודרך צריך לעבוד בעצמו בזה.

המחנך והמדריך צריך לדעת כי לא רק פתגמים מתאימים לענייני הוראותיו נוגעים בעיקרי תועלת החינוך וההדרכה, אלא גם אופן ביטוי הפתגמים, אם בנימוס ומתנינות או בהתרגשות וזלזול, נוגע ביסודי תועלת החינוך וההדרכה.

ההתרגשות והזלזול אפילו בכלל, כלומר שבשעת שיחתו של המחנך והמדריך על אודות אחד החסרונות הכי גדולים במומי בני אדם קורא אותו בשמות של זלזול – אשר באמת מתאימים הם – הנה זה עושה רושם רע על המחונך והמודרך לשמוע דברי זלזול – אפילו אמיתיים – מפי מחנכו ומדריכו ומתמעט ערכו של המחנך והמדריך בעיני המחונך והמודרך.

רבים מהמחנכים והמדריכים טועים בזה מה שחושבים אשר בהתרגשות בקול רעם ורעש, יגיעו למטרתם בחינוך והדרכה, ומהם מתנפלים על המחונך ומודרך בדברי רוגז בדברים קשים כגידיים ויחרפנו ויגדפנו, ובאמת, הנה גם אם לשעה מתרגש המחונך והמודרך מפלידי-אש, אמרי-פי המחנך והמדריך, ולבבו מתכווץ מצער, ולפעמים הנה גם יבכה במר נפשו, הנה חינוך והדרכה זו, לא יביאו שום תועלת, וכחלום יעוף.

תועלת החינוך וההדרכה האמיתית הוא רק בשמירת כל התנאים האמורים בזה, ובמילואן בהידור ואז יהי' דבר החינוך וההדרכה בקיום נצחי וברכות מאלופות יחולו על ראש המחנך והמדריך.

(כללי החינוך וההדרכה, פרק ה)

